مێژوو

مێژووی کەرکووک

کەرکووک لە سەردەمی کلدانییانەوە تا ئێستا

عەرەب فەهمی مستەفا

لە تورکییەوە: ئەحمەد تاقانە

بەشی دووەم

حکوومەتێک لە (ئەرافا) دا

کتێبێک بەناوونیشانی (جیهانگیری ئێران) کە بە فارسی نووسراوەتەوە و لە کتێبخانەی (باش ئەعیان) ەکانی بەسرەدایە، ئەم کتێبە ساڵی ١٨٧٠ - شەست ساڵ لەمەوبەر لە بۆمبەی چاپ کراوە، نووسەری کتێب (ئیسماعیل) ناوێکە.

لەم کتێبەدا بە دوورو درێژی و بەزمانێکی ئەدەبی، چۆنیەتیی نۆژەنکردنەوەی لەلایەن میرێکی ئێرانەوەی کەرکووک و دوای نیشتەجێ کردن باسی جەنگێکیشی کردووەو لە هەموو ئەم شەڕانەشدا خودی میرەکە بە قسە دەهێنێ. ئێمە ئەم بەشە بە کورتی دەگوێزرینەوە، کە تاقمە چیرۆکێکی ئەفسانەی تێکەڵ و پێکەڵە، بەهەر حاڵ لەم نێوانەدا گەلێک شتی ڕاستیشی تێدا هەیە. چونکە بەپێی لافی نووسەر، ئەمەی نەک وەکو خەیاڵ، وەکو ڕاستی نەک وەک ئەفسانە، گوایە وەک مێژوو نووسیویەتییەوە. بەڵام بەم شێوەیە دەست بە گێڕانەوە دەکا، لەزمانی (میر، یان بەرتسی) یەوە دەڵێ:

تاریکی هەموو لایەکی گرتبووەوە، هێدی هێدی بەفر دەباری، باوکم لەگەڵ وەزیرو

یاوەرانیدا لەژوورێکدا، منیش لەگەڵ «ئەستیاگ – ئەستیاخ» و«باردیبا»ی هاوڕێیانم قسەی خۆشمان دەکردو لەوە بێ ئاگابووین کە خەریک بوو بەسەرماندا دەهات و بەخولیای ورشەدارو جوانی دوارۆژەوە خۆمان دەخلافاند. دەرگاوان ئاگاداری کردمەوە کە باوکم داوام دەکا. نازانم بۆچی ترسێک دایگرتم. چوومە بەردەم باوکم و چۆکم دادا. زۆر ڕامابوو و وەزیرەکان هەر هەموو سەیری زەوییان دەکردو باوکم بەمنی گوت:

– ئەی (فرەزوس) بڕیارم دا. هەر ئێستا وڵاتی من بەجێ دەهێڵی، ئەوە دوو جۆرک زێڕ و فەرمانم بەسەرکردە داوە، بیست سوارت لەگەڵدا بنێرێ... هەر ئێستا ئەم دەڤەرە بەجێ بهێڵەو دوور بکەوەرەوەو لە دووردا وڵاتێک بۆ خۆت دابین بکە. هەڵسامە سەر پێیان، بێ ئەوەی قسە بکەم دەستەکانیم ڕامووسی و پارە زێڕەکانم وەرگرت و چوومە ئەو ژوورەی برادەرەکانی لێ بوو. بە کورتی باسەکەم کرد، فەرمانم بە دەستوپێوەندەکانم دا دەوارەکانیا بۆ ئامادە کردین، بێ ئەوەی کات لەدەست بدەین بەو تاریکە شەوە لەگەڵ بیست سوارەو دوو برادەرەکەم و خزمەکارەکانمدا کەوتینەڕێ... چووینە دەرەوەی شار، بەڵام کوێوە دەچین و بەکام ڕێدا دەڕۆین و... هیچ کەسێک نەدەوێرا قسەیەک بکا، نیو فەرسەنگ (فەرسەخ) لەشار دوورکەوتینەوە... لە بەرامبەرماندا چیمان بینی؟! لەسەر ڕێماندا کەسێک وەک پەیکەر وەستاوە، دەتگوت چاوەڕێی ئێمەیە... هاوارم کرد: کێیە ئەوە؟ دەنگێکی بە بەزەیی:

– فرەزوس! منم گۆماتا – ی جادووگەر، بەتەنیات بەجێ ناهێڵم لەگەڵتدا دێم، قایل دەبی.؟

– ئەی باوە گۆماتا، تۆ دەورات نییە، ئێمە دەچینە ڕێیەکی دوورو درێژ، تۆش ئێجگار پیری، تاقەتی ڕاگوزاریی دژواری وەهات نییە. تۆ لێرە بمێنەوە دوعامان بۆ بکە؟!

گوتی: نەخێر... دەوارم چەند هەنگاوێک لەولاتردا بەستراوەتەوە، وەکو پێت وایە ئەوەندەش پیر نیم ... من تۆ بەجێ ناهێڵم. قایل بووم، ئەوەندەی نەبرد (گۆماتا)ش لەگەڵ ئەم کاروانە گچکەیەماندا کەوت... خۆم لە خۆمم پرسی: داخوا ئەمە لە کوێوەی زانی؟ دواترکە بیرم کەوتەوە کە جادووگەرە، وازم لەم بیرکردنەوەیە هێنا. ئیدی گۆماتا بووە ڕابەرمان و پێشمان کەوت، ئێمەش بەدوای ئەودا دەڕۆیشتین و لاریمان نەدەکرد، چونکە لە ئێراندا کەس نەبوو گۆماتا نەناسێ و لێی نەترسێ. ئەو هەموو شتێکی دەزانی و هیچ لارییەک قبووڵ ناکا قسەی نەدەبووە دوو، دووچاوی سەرسووڕمێنی ئەوتۆی هەبوو کە :

تەماشاکردنی و هەڵنەلەرزین لە توانادا نەبوو. هەروەها لە چیاو گردەکاندا ڕێمان دەکرد... بەڵام دەشێ لەگەڵ گۆماتا حەوت و هەشت بکرێ؟ لەسەرمان ڕەق دەبووینەوە، هەموو لایەک بەفر بوو، دەمەو بەیان گۆماتا لەسەر گردێکدا، لەژێر دارێکی گەورەدا لە چارەوییەکەی دابەزی... گوتی: دانیشن. دابەزن با تاوێک بحەسێینەوە، با هەندێک ئاگر بکەینەوەو خۆمان گەرم بکەینەوە. هەموومان لە دەوارەکانمان پیادە بووین و تۆزێکی دیکە بە هەر هەموومان ئاگرێکی گەورەمان کردەوەو بازنەیەکمان لە دەوری ئاگرەکەدا پێکهێنا... گۆماتا دەستی بە پەیڤین کرد:

هێی فرەزوس، تۆ دەبیتە فەرمانڕەوایەکی لەباوکت مەزنتر، بەڵام لەسەرە ڕێماندا مەترسیی زۆر زۆر هەن، بەڵام تۆ کە هەرچی پاڵەوانێک لە ئێراندا هەبوو هەمووت زەبوون کرد، جیهانت بەهێزی بازوو سەرسام کرد، یەکە ئاژەڵی وک شێرو پڵنگت بە پەنجەکانت پارچە پارچە کرد، لە هیچ مەترسەو پشت بەهێزی ئەم دووبرادەرەش ببەستە، هەر چیمان لەسەر ڕێدا تووش هات... دێو، درنج... هەرچیمان دی ناترسین... گۆماتا قسەی کرد، چەند هەنگاوێک بەولایەوە، نەڕەیەکی سەیری شێرێک بیسترا... گۆماتا پێکەنی، گوتی: ئافەرین شێری خۆم، لەکاتێکی چاک گەیشتی، بەیانییە، بەبێ خواردنی شتێک، بەڕێ کەوتین ڕاست نییە! جگە لە برادەرەکانم، ترسم بەڕووی ئەوانی دیکەوە بینی، کە شێرەکە لێمان نزیک دەبووەوە، بە گشتیانم گوت: کەس لەشوێنی خۆی نەجوڵێتەوە، هەڵسامە سەر پێیان... چنگ بەرامبەر چنگ هاتین، ئاژەڵی بەستەزمان دوای کەمێک لەژێر پێیەکانمدا گیانی دەدا. یەکسەر ئاماژەم بۆ سوارەکان کرد و زۆری نەبرد گەدەکانمان بە گۆشتی ئەم شێرە خاوێنە پڕدەکردەوە... ئەمە ڕووداوێک بوو لە شەوی یەکەممان‌دا بەسەرمان برد، هەموومان تێربووین، بەر لە خۆرهەڵاتن، بێ ئەوەی قسە بکا، خۆی هەڵدایە سەر پشتی ئەسپەکەی و ئێمەش بە دوایدا بەڕێ کەوتین.

ڕێگامان زۆر سەخت بوو، چیای بەرزو ڕێی باریک... بۆ کوێ دەچین؟! جاروبارێک ئەم پرسیارە دەگەییە قورگم و بەڵام کە چاوم بە چاوە بریقەدارەکانی گۆماتا دەکەوت، بە گوێڕایەڵیی چوون منداڵ ملم بەرەو زەوی شۆڕ دەکردەوە و لەڕێکردن بەردەوام دەبووم. کات نیوەڕۆی ڕەت کردبوو، هەموومان تینوو بووین، بەڵام لە بەیانییەوە تا ئێستا، نەکانییەک، نە جۆگەلەیەکمان لەسەر ڕێماندا بینی. من خاکی خۆم و ئەم چیایانەم چەند خۆش دەویست، بۆچی لەم خاکانەوە دەردەکرێم کە ئەوەندەی گیانی خۆمم خۆش دەوێن؟ چیم کردووە، تاوانم چییە؟ لەناخی خۆمدا بیرم لەمە کردەوە، چاوم پەڕییە تەوقی سەرم، هیچی لێ تێ

نەگـەیشـتم: دەمـەو ئـێـوارە هاتینە سـەر کـانی و ئاوێک، پیادەبـووین و شـەویشـمـان لەوێ بەسـەربرد و... لەگەڵ بەیاندا لەڕێدا بـەردەوام بووین و شـەش ڕۆژ بەم شـێـوەیە، بێ ئەوەی تووشـی هیچ ڕووداوێک بـین ڕێمـان کـردو هەمـوو ڕۆژێک بـە گـۆشـتـی ئەو نێـری و بزنە کێوییانە گوزەرانمان دەکرد کە ڕاوم دەکردن، دەوارەکانمان بەو پووش و گەڵا وشکانە تێر دەکـرد کە لەژێر داراندا کۆمـان دەکردنەوەو.سـەر لە بەیانیی حـەوتەمـین ڕۆژ گـۆمـاتا بەو دارەی بە دەسـتـییـەوە بوو چەند نیـشـانـەیەکی لەسـەر زەویدا کـیـشـا و... تێکدانەوە و دووبارەی کردنەوە... دواییش بەمنی گوت:

– ئەمـڕۆ ڕۆژێکی بـەدە، کـارەسـاتێکی گـەورەمـان لەژوور سـەردا هەڵدەفـڕێ. با لێـرە بمێنینەوە. نەجووڵێینەوە باشترە. دەمارمی گرت... گوتم: ڕۆژ، چاک و خراپی هەیە؟. دەسا ئەمە ترسنۆکییە دەی باوە گۆماتا مەترسە! چاوەکانی تێ بڕیم، گلەییەکی ئەوتۆ ناخۆشی تێدابوو کە: ئەوەندەی نەمابوو لە قسەکانم پەشیمان ببمەوە، بەڵام کە قسەکەم کردبوو، گەر بشمردبام گەڕانەوەی نەبوو... بە پێکەنینەوە گوتم: دەی بابا گۆماتا من بڕیارم داو هەرچی دەبێ بابێ، دەڕۆین. گۆماتا بێ ئەوەی هیچ بڵێ، خۆی هەڵدایە سـەر وڵاخەکەی و ئێمـەش دوای کەوتین. سـەر لە بەیرانی، پێشبینـی گۆماتا، هەمـوومانی سـەرسام کردبوو، کەسـمان زاتی قسەکردنمان نەبوو، لەکاتێکدا هیچ شتێکی سەرنجڕاکێش لە گۆڕێدا نەبوو، هەر وەک بڵێی بەڕاستی تووشـی کـارەسـاتێک دەبین، ئاوا دەترساین. ئـەو کارەسـاتەی گۆمـاتا باسـی لێـوە دەکرد، لەمـێشکمدا بە چەندین جۆرم بەرجەسـتـە دەکرد و تەنانەت بە چرکـەیەکی کــەمــیش ڕادەچەنیم. خــۆر بەچاکی بەرز بوو بـووەوە و بەنـاو دۆڵێکی دەوروبەر چیــادا دەڕۆیشـتین، لەکۆتاییدا بە گەرووییەکی تەنگەبەردا ڕەت بووین و چووینە نـاو دۆڵێکی دیکە، لەلای دەسـتـە ڕاسـتـمـانەوە هەزاران سـوارەمـان بینی کە بەڕێیـەکی هـاوتەریبی ئەو ڕێیـەدا دەڕۆیشتن کە ئێمـەی پێدا دەڕۆیشـتین. لەگەڵ ئەوەشدا کە مـاوەی نێوانمان زۆر کەم بوو، ئێمەیان نەدی، گۆماتام لێ نزیک بووەوەو گوتی: ئا ئەم کارەسـاتە بوو کە باسم دەکرد، لێی ڕزگـار دەبین بەڵام دوای چەشـتنی ئازارێکی زۆر. لەم دەمـانەدابوو کـە: تاکە یەک سـوارەی ئەوان بەرەو ئێـمـە نزیک بووەتەووەو شـتـگەلێکی گوت و گـۆمـاتاش تاقـمـە وەڵامـێکی دایێ، بەڵام بە چ زمـانێک قسـەیان کرد؟ نازانم. دوای ڕۆیشـتنی سوارەکە پرسیم و گوتم، ئەمە چ دەڵێ؟ گۆمـاتا گوتـی: پادشایەک کە منیش نایناسم بە لەشکرەکەیەوە بەرەو جـەنگ دەچێ، لە ئێـمـەی پـرسـی بۆ کوێ دەچین؟! منیش تێـمگەیاند...سـوارەکە دیسـانەوە هـاتەوەو تاقـمـە شـتێکی بـە گۆمـاتا گـوت. گـۆمـاتـا ڕەنگی زەرد زەرد هەڵگەڕاو لـە شـێـوەیەوە بە بایەخـی

بارودۆخەکە تێگەیشتم. گۆماتا بە دەنگێک کە هەموومان بیبییەین، سوارەکەش هێشتا وەستابوو... گوتی: پادشای ئەم لەشکرە داوای بەدەستەوەدانی چەکەکانتان و بەدیل بوونتان لێ داوا دەکا... ئێوە چی دەڵێن؟ بێ ئەوەی ڕێ بەقسەی کەس بدەم هاوارم کرد، گۆماتا... فەرمان دەدەم، ئەم قسانەی دەیانکەم وەکو خۆی بەو پیاوە بڵێ: بڕۆ! بە پاشاکەت بڵێ، لەشکرێکی هەزار ئەوەندەی هەبێ، تا گیان لە لەشمدا بمێنێ، چەک دانانێین و دیل ناکرێین، ئەگەر توانای هەیە، ئەوە ئێمە لێرە وەستاوین، بۆ بەدیل گرتنی ئێمە با لەشکرەکەی بنێرێ... گۆماتا قسەکانمی لە سوارەکە گەیاند، سوارە گەیشتە ئەوێ و دوای کەمێک لەو شوێنەدا وەستابوو کە لەشکرەکەی لێ بوو... هەموو سوارەکان ڕێزێکیان بەست و چل سوار لەمان جودا بوونەوەو بەرەو ئێمە هاتن. چاوەکانم خوێن گرتبوونی، هەموو لایەکم بەسووری دەبینی. لەگەڵ ئەستیاگ و باردیبای برادەرەکانمدا هێرشمان بردە سە ئەم سوارانە و بیست کەسیشمان لە دواوە هێرشیان بردنە سەر... زۆری نەبرد تاکە یەک کەس بەسەرپەرشتی وڵاخدا نەما. بەڵام چل کەسی دیکە لە لەشکرەکە جودا بوونەوەو تووشی هەر ئەو بەسەرهاتە بوون. پادشا کە ئەمەی بینی بە لەشکرەکەیەوە دەورمانی ئابڵووقە دا، بەم جۆرە ئێمەش لەبەر

نائومێدی هێرشمان به هەموو لایەکدا دەبردو ببرەو بدوورەوەو... چەندمان جەنگ کرد؟ نازانم بەڵام له هەموو لایەکی لەشمەوە خوێن دادەچۆڕی، بەرچاوم تاریک بوو ودواتر... چی بوو؟ نازانم... که چاوم کردەوە، خۆم بەسەر پشتی وڵاخێکەوە بەشەتە کدراوی بینی که لەگەڵ لەشکردا دەڕۆیشتین، نەمتوانی ببینم و دیسانەوە لەسەرخۆ چوومەوە... نازانم کەی بوو؟ چاوم کردەوە، دەست و پێم بەسترابوون، هەستم کرد لەشوێنێکی تاریک و شێدارو ساردددا بووم، هەموو ئاوەزم لەسەرمدا کۆکردەوەو بەچاکی سەیری دەوروبەرم کرد، ئەو شوێنەی لێی بووم ناو چادرێک بوو، له حیلەی ئەسپ و بیستنی جاروباری دەنگە دەنگ-ەوە لەوە گەیشتم کە لەشکر لێرەدا شەو دەکاتەوەو کاتیش دوای نیوە شەوە. گەرووم دەسووتا... هاوارێکم کرد کە له جۆری نووزه بوو، گوتم: ئاو، هەندێک ئاو. هەستم به جووڵەیەکی ناو چادرەکە کردو ئینجا کاسەیەکی پڕ له ئاو له لێوەکانم نزیک کەوتەوە، هەمووم خواردەوە، ئەوەی ئاوەکەی دامێ به فارسییەکی ڕەوان گوتی: برسیت نییە؟

- گوتم! برسیمە، بەڵام تۆ کێی و ئێرە چییە؟... گوتی دوایی دەزانی... دەستەکانی کردمەوە و پارچە نانێک و گۆشت و کاسەیەک ئاوی له بەردەممدا دانا. تێر تێرم خوارد و بەخاوەنی چادرەکەم گوت: سوپاست دەکەم، تۆ کێیت؟ من لەم لەشکرەدا ئەفسەرم، دوای به دیل گرتنی تۆ، پادشا بۆ پارێزگاریت تۆی دایە دەستی من. تۆ ئێستا پێویستیت به نووستن هەیە. سبەی زۆر قسە دەکەین. لەشکر بەخۆی سبەی لێرەدا دەحەسێتەوە و ئەمەش بەختی تۆیە، چونکە ئەگەر لەشکر سبەی دەستی به ڕۆیشتن بکردایە، لەسەر پشتی وڵاخدا به ئازاری زامەکانت تێدا دەچووی، دواتر پۆشاکێکی ئەستووری دامێ و گوتی ئەمە بەسەر خۆتدا بدە، تەنیا ئەو پێوەندەی پێت ناکەمەوە، با دەستت کراوه بێ... دەبنوو وخۆت ماندوو مەکە... بۆ بەیانی چاوم به هەرای ناو لەشکردا هەڵێنا. لەو شوێنەوە که تێیدا بەسترابوومەوە سەیری لەشکرم دەکرد، بەڕاستی لەشکرێکی ڕێک و پێک بوو، چاوم بەلایەکدا گێڕایەوە بینیم ئەستیاگ و باردیبا و گۆماتای برادەرانم لەم چادرەدا بەسترابوونەوە، من هەر وام دەزانی ئەمانە کوژراون، ئەوانیش سەیری منیان کرد، ڕامانێکی قووڵ به ڕووی گۆماتاوە دیاربوو. ئەمجارەیان ئەو پیاوەم که له چادرەکەیدا بووم، لەنزیکەوە بینی، ئێجگار بەڕێز و بەسام بوو. دەم به پێکەنین، بەرچایی دامێ، گوتی: زامەکانت هیچ یەکێکی سەختیان تێدایە؟ گوتم: نازانم. زۆری پێ نەچوو یەکێک هاتە ناو چادرەوە، گوتی: من نەشتەرگەریی پادشام و منی بۆ دەرمانکردنی برینەکانت ناردووە و.. ڕێم لێ نەگریت!!

هەمــوو لایەکی تەنمی کـردەوە، برینەکــانی پشکنیم، برینی قـوولّم لەلەشـدا نەبوو... نەشتەرگەری دوای ئەوەی لە کارەکەی بووەوە، گوتی: ئامادەبە، پادشا دەیەوێ بتبینێ... دوای کەمێک،سێ کەس هاتنە ناو چادرەوە، دوای ئەوەی چەند ڕستەیەکیان لەگەڵ ئەو پیاوەدا ئاڵوگۆڕ کرا کە لە ژێر چاودێرییدا بووم، (پێ) یان کردمەوەو منیان لەگەڵ خۆیان برد. چووینە ناو چادرێکی ئاوریشمینەوە، لە سەرەوەدا یەکێکی شێوە دێو دانیشتبوو، هەر کە چوومە ژوورەوە، لەسەر تا پێ لەمنی ڕوانی، هەرچوارمان بەپێوە وەستابووین، کەسی زۆر لەناو چادردا ڕۆنشتبوون... بە زمانێک کە من تێی نەگەیشتم چەن شتێکی گوت... ئەو زاتەی لە چادرەکەیدا بەند بووم هەنگاوێک چووە پێشەوەو دەستی بە وەرگێڕان کردو ئەم گفتوگۆیەمان لە نێواندا بوو:

– خەڵکی کوێی و ناوت چییە؟

– من ئێرانیم و ناوم قەرەزەووس – ە؟

– ئاینت چییە؟

– زەند ئاوێستا؟!

– بۆ کوێ دەچی؟

– نازانم!!

– یانی چی؟! مرۆڤێک کە ڕێ دەگرێتە بەر نازانێ بۆ کوێ دەچێ، یان بۆچی دەچێ؟! کەواتە تۆ یان پیاوێکی شێتی، یانیش گەمژەیت.

– شێت و گەمژە نیم... بەڵام بە بێ ئاڕاستە دەڕۆم، مەبەستم تا شوێنێکی گونجاو بۆ خۆم دەدۆزمەوە، لەوێ ستار دەگرم.

– ئێستا چۆنە؟ شوێنێکی باشت بۆخۆت دۆزییەوە؟!

– گاڵتەم پێ دەکەی؟ کارەسات، مەرگ، بەدیل گیران بۆ کەڵە مێردانە.

بە توندو تووڕەییەوە!« بڕوانە هەرزەکار! من ئەوەی سەربازەکانم دەکوژن بە ئەشکەنجە دەیانکوژم، تۆ دوێنێ بوویتە هۆی کوشتنی سەد کەس لە سەربازانم، گۆشتت دەرخواردی سەگگەل دەدەم، چاوەکانت هەڵدەکۆڵم، ئەمەیە سزای ئاژەڵێکی هاری وەک تۆ.

«بە هێــمنی ...» مـن دیلی تۆم، دەتوانی هەمــوو شــتێک بکەی. ناوی هـارت لەمـن نا، لەکاتێکدا ئێمە بەرێی خۆماندا دەڕۆیشتین، بە ناهەق هێرشتان کردە سەرمان، ئەگەر شتێک هەبێ ئەوەش ئەوەیە کە ئەرکی سەرشانی هەموو کەڵەمێردێکە، کە ئەوەش بەرگری

لەخۆیە بەرامبەر هەر دەستدرێژییەک، ئەگەر ئێوە ئەمە بە نامەردی دادەنێن، لەوەدا کە لە بەرامبەرماندا دەیکەین، لەسەر هەقن، پیرەمێردێک لەوانەی دانیشتبوون تێکەڵی قسەکە بوو وبە دووورودرێژی لەگەڵ پادشادا دووا.

پادشا بە منی گوت:

– ئەگەر من لەتۆ ببورم، لەگەڵمدا لەخزمەتدا دەبی؟

– نەخێر.

– بۆچی؟

– چونکە منیش لەژیاندا مەبەستێکم هەیە، ئامانجێکم هەیە، یان سەردەکەوم یان دەمرم، لەم دوو ڕێیە بەولاوە بە هیچ قایل نابم.

– ئامانجت لەژیاندا چییە؟! بڵێ... بەڵکو دەتوانم بۆتی بەدی بێنم!

– نابێ!

– باشە تۆ ئێستا برۆ بحەسێوە، چەند ڕۆژێکی دیکە دووبارە یەکدی دەبینینەوە.

پاشا دوا وتەکانی بە بەزەییەوە گوت، گەڕامەوە ناو چادر، چیی دیکە منیان بەند نەکردەوە، ئارەزووی بینینی برادەرەکانم دەرخست پەسەندیان نەکرد. دەمەو ئێوارە گۆماتا کۆمەڵە ئاماژەیەکی بۆ کردم، لە یەکێک لەو ئاماژانەوە تێگەیشتم کە دەیگوت ئامادەبە، ئەمشەو هەڵدێین، بەڵام بیرم لەوە کردەوە، هەموو لایەکی ئەوان گیراوە، چۆن دەتوانین هەڵبێین، بەهیچ جۆرێک عەقڵم نەیدەبڕی، هەر لەو کاتەشدا بە شێوەیەکی نائاساییەوە پشت بە گۆماتا دەبەستم و لێی دڵنیام. بەتایبەتی دوای ئەوەی پێشتر لەم کارەساتەی ئاگادار کردینەوە کە لەم دواییەدا بەسەرماندا هات. شەو داهاتبوو، مەراقێکی سەیرم کردبوو، بیرم هەر بە دەوری هەڵاتندا دەگەڕا، دەرچوون لەم لەشکرەوە کە وەک مێرووڵە بەیەکدا دەهات. بە ئەندێشەیەکەوە خەو بردبوومییەوە، بە سیخوڕمەی یەکێک ڕاپەڕیم، دەستمی گرت و هەڵسامە سەر پێیان. لە چادرەکە دەرچووین، لە دەرگای چادرەکەدا ئەستیاگ و باردیبا بە پێوە وەستابوون، گۆماتا ڕێی کردو ئێمەش دوای ئەو کەوتین، دەنگ لەناو لەشکردا بڕابوو. لە لەشکرەوە دەرچووین، ئەوەی هێزمان هەبوو بە قاچمان بەخشی و بە زەحمەت دەگەیشتینەوە گۆماتای پیرو بێ وزە، بەم شێوەیە، بێ ئەوەی قسە بکەین تا خۆر هەڵهات ڕێمان کرد. خۆر هەڵهات. ئەو ڕێیەی گرتبوومانە بەر ڕێگا نەبوو، بە ناوڕاستی چیاکاندا دەڕۆیشتین، گەیشتینە سەر ئاوێک گۆماتا دانیشت، ئێمەش

دانیشتین. بێ ئەوەی قسە بکا گۆماتا دیسانەوە هێڵەکانی کێشا و بە پێکەنینەوە گوتی: ئیدی ڕزگار بووین. گوتم: ئەی بابا گۆماتا، بەبێ چەک، بەبێ وڵاخ لەم چیایانەدا چی دەکەین؟ بە پێکەنینەوە وەڵامی دایەوە: فرەزوس، پێم وایە چاکی دەناسی، دەبێ بڕوا بە پێشبینیم بکەی، من هەموو شتێک دەزانم. بڕوانە: ئەگەر تۆ سوور نەبوویتایە، ئەو ڕۆژە وەک ئەوەی من دەمگوت لەو شوێنە بمایانایە، ئەم کارەساتەمان بەسەر نەدەهات. بڕوانە تێت بگەیەنم، هەندێک کارەسات هەن، من ئەوانە پێش وەختە دەزانم و دەتوانم چارەیان بکەم، هەندێکیشیان دەزانم بەڵام توانای گێڕانەوەیانم نابێ، ئەوسا بمەوێ و نەمەوێ خۆم دەدەمە دەست چارەنووسی زۆردارو بە تەواوی هێمنییەوە چاوەڕوانی ئەنجامەکەی دەکەم، تۆ گوێڕایەڵی من بە، چەکیش دەبێ و وڵاخیش دەبێ، سەربازیشت لەتەکدا دەبێ، تەنیا دان بەخۆتدا بگرە و بەرگە بگرە!!. گوتم: بابا گۆماتا ئێمە چۆن هەڵهاتین؟ بە تووڕەیی وەڵامی دایەوە، ئەمەندە خۆ لەکار هەڵقورتاندنی تۆشم ناوێ، ئەمە چۆن بوو وئەوەت چۆن کرد و وەڵامدانەوەی ئەمانە بۆ من دەست نادا... گوتم: باشە بابا گۆماتا جارێکی دیکە نە گوێڕایەڵیم لێ دەبینی و نە لەو کارانەت دەپرسم کە ئەنجامیان دەدەی. نیشانەی مەمنوونی بە دەم و چاوی گۆماتاوە دیاربوو. ئەستیاگ و باردیبای برادەرانیشم زامداربوون، زامەکانیان سووک بوو... لای ئێوارە بابا

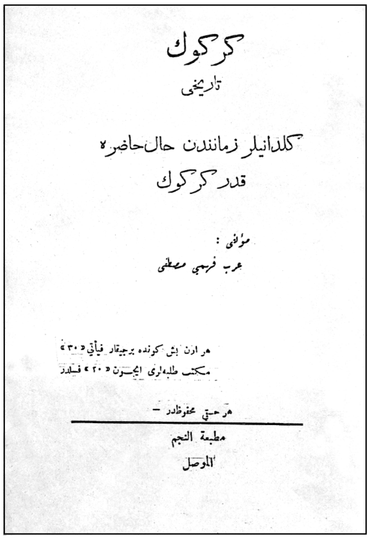
کرکوك
تاریخی

کلدانیلر زماننده‌ن حال‌حاضره
قدر کرکوك

مؤلفی:
عرب فرهمی مصطفی

هر اون بش کونده برچیقار فیأتی «٣٠»
مکتب طلبه‌لری ایچون «٢٠» فلسدر

هر حقی محفوظدر —

مطبعة النجم
الموصل

گۆماتا گوتی: زامەکانتان بکەنەوە. بەگڵی ئەو شوێنەی لێی بووین برینەکانی پڕکردینەوەو بەستینەوە، کەس ئەم دەرمانکردنە سەمەرەیەی نەدیبوو، بەڵام کێ دەتوانێ قسەی بابا گۆماتا ڕەت بکاتەوە... ڕۆژی دوایی برینەکانمان کردەوە، بەسەرسوورمان و حەپەسانەوە دیتمان،، لە شوێنەواری برینەکان بەولاوە هیچی دیکە نەماوە. حەوت ڕۆژ بەم جۆرە بە خواردنی میوەی وشک ڕێمان کرد. گۆماتا بەیانیی هەموو ڕۆژێک بەر لەڕێ گرتنەبەر، لەسەر زەویدا هێڵە زانراوەکانی دەکردو جاروبارێک بەرەو لای ڕاست و جارنا بەرەو چەپ و جارجارەش بەرەو پێشەوە ڕێمان کرد. ڕۆژی هەشتەمی وەک دابێ خۆی دەستی بە هێڵکێشانەکانی خۆی کردو ئێمەش سەیرمان دەکرد، کارەکە تا دەهات درێژەی دەکێشا. دوایی سەری هەڵبڕی و گوتی: ئەمڕۆ پشووە، با لێرە بحەسێینەوە، ئاوی زۆرو میوەی زەبەندە. گوتی: ئاگر دەکەینەوە و ڕۆژەکەمان بە چەنەلێدان بەسەر دەبەین. ئەم ڕۆژەمان بە پێکەنین، بەم لاو بەولادا وڕاکردن بەسەربرد، ڕۆژی دواییی بابا گۆماتا هەر زوو ئێمەی لەخەو هەڵستاند... گوتی: دەی کوڕینە ڕێگا ڕوون بووەتەوەو دیار بووە، چارەی پێ دەکەنی... گوتی: هەر یەکسەر دەست بە ڕۆیشتن بکەین و دوای کەوتین، بەڵام کاری هێڵکێشانەکەی نەکرد، لەوانەیە بەر لەوەی ئێمە لەخەو هەڵبستین ئەنجامی دابێ، تا نیوەڕۆ بەشێوەیەکی تیژڕۆیی ڕێمان بڕی، گۆماتا گوتی: پێم وایە ئەمڕۆ ئەسپیش و چەکیش وەدەست دەخەن. هەموومان پێمان خۆش بوو، ئەوەندە بڕوام بە قسەکانی هەبوو کە: لە خۆشییان نەمدەزانی چی بکەم. لە دەمێکی نزیک ئێوارەدا لە گەرووی چیاکەیەوە دەرچووین. لەبەردەممماندا دیمەنێکی زۆر سەیرمان بینی، پڵنگێک ئەسپێکی پارچە پارچە کردوە و سوارەیەکیش چەند هەنگاوێک بەولاوە وەکو پەیکەر وەستاوەو تەماشا دەکا، ترس ئەوەندە کاری تێ کردووە کە، پیاوی بەستەزمان یەک هەنگاو نانێ. بەبێ وەستان بازم داو هاوارم لە پڵنگەکە کرد. پڵنگ نەیدەویست بەری بدا، بەڵام کە بەرەو ئەو چوونە سەرسەختانەکەی منی بینی، وەکو لەوە تێگەیبێ لە بەرامبەریدا دوشمنێک هەیە لێی ناترسێ، دەست و دەم لەناو خوێن لەسەر وڵاخەکە هەڵساو خۆی کۆکردەوە و زانیم دەیەوێ پەلاماری من بدا. هەنگاوێکی دیکەم نا و هەندێک بەلایەکدا کشامەوەو پڵنگ خۆی هەڵدا، لەنزیکیی نیو هەنگاو بەلای دەستە چەپمدا کەوت، ئیدی پەنجەگیری یەکدی بووین... ئەوەندەی پێ نەچووبوو ئێسکی مل و پەراسووەکانی شکابوون و لەلای نووکی پێمدا گیانی دەدا. بێگومان برادەرەکانم لە سەرکەوتنم دڵنیا بوون. بەڵام پیاوی بەستەزمان هەر چاوەکانی خۆی هەڵدەگلۆفی و بەهیچ جۆرێک بڕوای بەوەی دەیبینی نە دەکرد. لێی نزیک

بووینەوە، دڵنیام کردەوە، فارسییەکی جوانی دەزانی... سەرەتا وای دەزانی ئێمە مرۆڤ نین، دواتر کە تۆزێک هاتەوە سەرخۆ... گوتی: هەقمە ... وانییە؟! من تا ئەمڕۆ نەدیومە و نەبیستوومە بەم شێوەیە مرۆڤێک بەبێ چەک پڵنگێک وەک پشیلە بکوژێ و وا لێ بکا... داوای لێبووردن دەکەم... با ڕووداوەکەتان بۆ بگێڕمەوە، لەگەڵ دەس و پێوەندەکانماندا بۆ ڕاووشکار دەرچووین، کەوتبوومە دووی بزنە کێوییەک، بەڕاونانی ئەو لە سەربازەکانم دوورکەوتمەوە، ئیدی کە هاتمە ئێرە ماندووبووم، گوتم کەمێک بحەسێمەوە، لە ولاخەکەم پیادە بووم و چەند هەنگاوێک لە ولاخەکەم دوور کەوتم و نەکەوتمەوە، سەیرم کرد ئەم پڵنگە وەک تیر خۆی هەڵدایە سەر ولاخەکەم، حەپەسام. بێگومان ئەگەر ئێوە نەگەیشتنایە ، منیش پارچە پارچە دەکرام، من پادشای ئەم ولاتەم، بەرامبەر ئەم چاکەیەی ئێوە، بۆ هەموو جۆرە خزمەت و یارمەتییەک ئامادەم. بێگومان ئێستا جێی ئەوە نییە هیچ شتێکتان لێ بپرسم. سەربازە یاوەرەکانم لەهەر کوێیەک بن بەهەر حاڵ ئێستا بەدیار دەکەون و دەچینە تەلارو ئەم شەوە لەسەر شەڕەفی ئێوە بە خۆشەویستی و ئاهەنگ بەسەر دەبەین.

بەڕاستیش زۆری نەخایاند، هەزاران سوارە، بەشێوەیەکی پەرت و بڵاو دەرکەوتن ، هەر کە ئێمەیان دی و نەدی، بەرەو ئێمە هاتن و تەواوێک لێمان نزیک کەوتنەوە، کە پاشایان

بینی لەبەردەمیدا ڕێزیان بەست... پادشا فەرمانی دا چوار سەرباز ئەسپەکانیان دایە ئێمە، یەکێکیشیان کە بە شێوەیدا دیاربوو یەکێکە لە وەزیرانی، ئەسپەکەی دایە پادشاو بەخۆی، خۆی هەڵدایە سەر پشتی ئەسپی سەربازێک و هەموومان پێکەوە بەرەو پێشەوە ڕاست دەستمان بە ڕۆیشتن کرد. شەو گەیشتینە شارو چ شارێکی گەورە و گران بوو، گەیشتینە تەلاری پادشا، سەرباز لەوێ وەستان، پادشا لەگەڵ چەند کەسێک فەرمووی لە ئێمە کرد... چەند پیاوێکی شێوە سەرباز پێشوازییان لەخۆی کردو، بە زمانێک کە من تێینەدەگەیشتم بڕە قسەیەکی پێ گوتن... ئاماژەیان بۆ ئێمە کرد. ئێمەیان بردە ژوورێکی ئێجگار ڕێکوپێک و ڕاخراو و دواییش بۆ هەر یەکێکیان دەستە جلی جیا جیایان هێنا. جلەکانمان گۆڕی و ئینجا ئێمەیان بردە ژوورێکی دیکە و هەموو کەلوپەلەکانی ئێرە بەبەردی بە نرخ ڕازێنرابوو.. دوای ئەوەی ئێمە دانیشتین چوار کەسی دیکە هاتن و زۆری نەخایاند پادشاهێن هات، بەڕوویەکی بە پێکەنینەوە گوتی :ئێستا بەخێر هاتن ، ئێوە ژیانی منتان ڕزگار کرد، بێگومان خزمەتێکی ئێوە کە بکرێ بایەخی نییە. فەرمانی خواردنی دا، شەکراومان خواردەوە و لەمنی پرسی. ئەی ئازا ناوت چییە؟

– فرەزەوس!

– لەکوێوە دێن و وبۆ کوێ دەچن، ئایا دەشێ وەها بە بێ چەک و بە بێ وڵاخ بگەڕێن؟!

– لە ئێرانەوە دێم، بۆ کوێ دەچم؟... ئەوەیان چارەنووس دەیزانێ ، بێ چەک و بێ وڵاخ نەبووم... ئەوانەم لەڕووداوێکدا لەدەست دا کە نامەوێ باسی بکەم.

– ئەوەی بتەوێ بیڵێ، ئەوەی ناتەوێ مەیڵێ، بەڵام دەتەوێ بۆ کوێ بچی؟!

– ئەوەشیان چارەنووس دەیزانێ!

– ناتەوێ لەم تەلارەی مندا بمێنیتەوە؟ وەک کوڕی خۆمت سەیر دەکەم

– نەخێر ، هەر سبەی سەر لە بەیانی دەبێ بەڕێ بکەوم.

– لەم بارەدا داوا بکە، هەرچیت دەوێ داواکە ، تەنانەت ئەگەر دەتەوێ لێرە ببە بە شا...

– شاهێتیت بۆ خۆت! ئەوەی من دەمەوێ بۆ خۆم و برادەرەکانم وڵاخ و چەکی چاک و سەد سوارە بۆ لای خۆم، بەڵام ئەم سوارانە ناگەڕێنەوە، لەگەڵمدا دەمێننەوە...